JOURNAL OF TURKISH STUDIES
TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
VOLUME 24 . 2000

EDITED BY ŞİNASİ TEKİN GÖNÜL ALPAY TEKİN

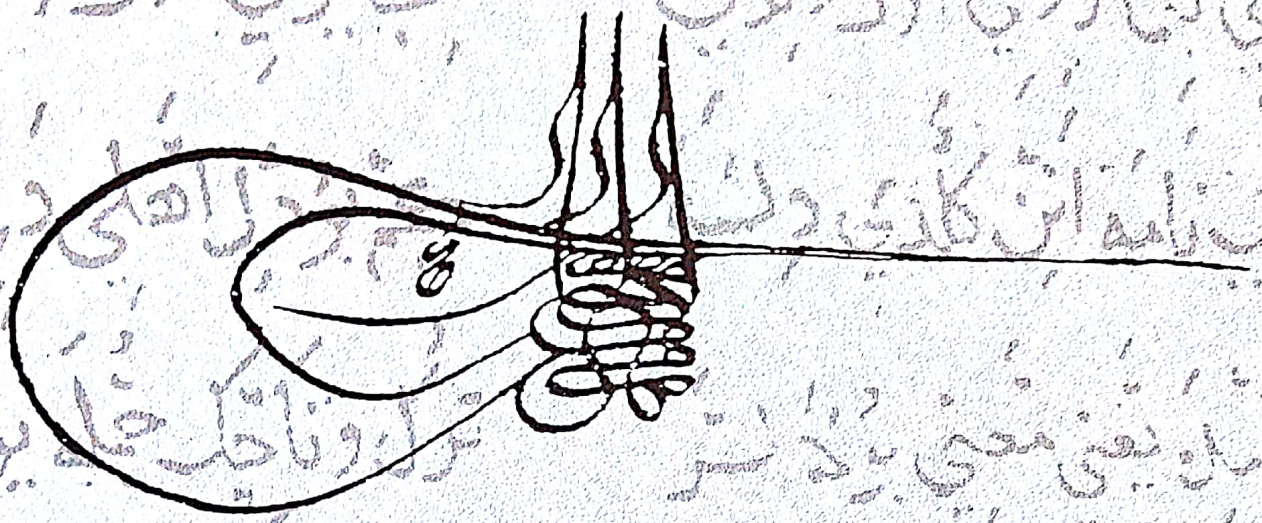

IN MEMORIAM

AGÂH SIRRI LEVEND

HÂTIRA SAYISI

I

Guest Editor: **Günay KUT**

Pulished at the Department of Near Eastern Languages and Civilizations
Harvard University
2000

Scanned by CamScanner

JOURNAL OF TURKISH STUDIES
TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
VOLUME 24/I
2000

Edited by
Şinasi Tekin & Gönül Alpay Tekin

IN MEMORIAM
AGÂH SIRRI LEVEND
HÂTIRA SAYISI
I

Guest Editor
Günay KUT

Published at the Department of Near Eastern Languages and Civilizations
Harvard University
2000

Scanned by CamScanner

JOURNAL OF TURKISH STUDIES
TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
VOLUME 24/I
2000

Edited by
Şinasi Tekin & Gönül Alpay Tekin

IN MEMORIAM
AGÂH SIRRI LEVEND
HÂTIRA SAYISI
I

Guest Editor
Günay KUT

N. AÇIKGÖZ muğla E. BIRNBAUM toronto M. CANPOLAT ankara R. DANKOFF şikago
C. DİLÇİN ankara G. DOERFER göttingen P. FADOR budapeşte H. İNALCIK ankara
C. KAFADAR harvard E. L. KEENAN harvard A. T. KUT istanbul G. KUT boğaziçi/istanbul
G. NECİPOĞLU harvard Z. ÖNLER mersin K. RÖHRBORN göttingen S. SHAW los angeles
W. THACKSTON, Jr. harvard T. TEKİN ankara S. TEZCAN bamberg A. TIETZE viyana
E. TRYJARSKI varşova P. ZIEME berlin

•

Cover design and background
by Sinan AKTAŞ
Tughra, Meḥemmed II (1481)
ʿĀşıḳ Pāşā : Ġarīb-Nāme (İ. Koyunoğlu Ktp., Konya)

Scanned by CamScanner

JOURNAL OF TURKISH STUDIES
TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
VOLUME 24/I
2000

Edited by
Yayınlayanlar
Şinasi Tekin & Gönül Alpay Tekin

IN MEMORIAM
AGÂH SIRRI LEVEND
HÂTIRA SAYISI
I

Guest Editor
Günay KUT

Published at the Department of Near Eastern Languages and Civilizations
Harvard University
2000

Scanned by CamScanner

Copyright© 2000 by the Editors
All rights reserved

•

Bütün telif hakları yayınlayanlara âittir

Managing Editor of
JOURNAL OF TURKISH STUDIES
Selim S. KURU

Composer of the JOURNAL OF TURKISH STUDIES
Yücel DAĞLI

•

Library of Congress Catalog Card Number 70-131003

Articles Appearing in this Journal are abstracted and indexed in
HISTORICAL ABSTRACTS and AMERICA:
HISTORY AND LIFE

•

Cover design and background
by Sinan AKTAŞ
Tughra, Meḥemmed II (1481)
'Āşık Pāşā : *Ġarīb-Nāme* (İ. Koyunoğlu Ktp., Konya)

Scanned by CamScanner

İÇİNDEKİLER • CONTENTS

TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI 24/I. (2000)
JOURNAL OF TURKISH STUDIES

IN MEMORIAM
AGÂH SIRRI LEVEND
HÂTIRA SAYISI
I

Hatice AYNUR, Çok Yönlü ve Üretken Bir Cumhuriyet Aydını Agâh Sırrı Levend: Hayatı ve Eserleri (26 Ocak 1894-28 Ekim 1978) (XVII-LXIII)

Erhan AFYONCU, Mustafa Safâyî'nin Hayatı Hakkında Yeni Bilgiler (1- 7)

Turan ALPTEKİN, Yûnus Şiirlerinin Stilistik ve Yapısal Bir Çözümleme Denemesi için Prolegomen (9-56)

Edith GÜLÇİN AMBROS, Apollinaire'e "Öncülük" Eden 16. yy. Şairi Meâlî : Ağaç Şeklinde Bir Osmanlı Figür-şiiri (57-64)

Şahin BARANOĞLU, Dil, Mecaz ve Gramer (65-76)

Selman CAN, Osmanlı Arması'nın Oluşumu ve Unsurları (77-90)

Menderes COŞKUN, Osmanlı Türkçesiyle Kaleme Alınmış Hac Seyahatnameleri - I (91-108)

Yusuf ÇOTUKSÖKEN, {-sAl} Eki Üzerine (109-114)

Nüket ESEN, Bir Osmanlı Kadın Yazarın Doğuşu (115-120)

Osman HORATA, Hâcû-yı Kirmânî ve Cemâlî'nin Hümâ vü Hümâyûn Mesnevilerinin Karşılaştırılması (121-135)

Mustafa KAÇALİN, Abdülhalim Galip Paşa'nın *Mutâyebât-ıTürkiyye*'si (137-185)

M. Fatih KÖKSAL, Seyyid Nesîmî'nin Bilinmeyen Tuyuğları (187-208)

Mine MENGİ, Yüzyıllık Bir Batı Kaynağı : Gibb'in *Osmanlı Şiir Tarihi* (209-227)

Yekta SARAÇ, Klâsik Türk Edebiyatında Manada Orijinallik (229-235)

Yekta SARAÇ, The problem of the originality in classical turkish literature (237-243)

Mustafa TATCI - Cemâl KURNAZ, Mehmed Es'ad Dede Hayatı, Eserleri ve Şiirleri (245-290)

Zehra TOSKA, İleriye Yönelik Araştırmalarla İlgili Olarak Eski Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Olan Tercüme Metinleri Değerlendirmelerde İzlenecek Yöntem/ler Ne Olmalıdır? (291-306)

TUBA, v/c. 24/I. 2000

Scanned by CamScanner

OSMANLI ARMASI'NIN OLUŞUMU VE UNSURLARI

Selman CAN*

Avrupa'da savaş ve turnuvalarda çarpışanların tanınabilmesi için bazı şekillerin kalkanları üzerine işlenmesiyle ortaya çıkan armalar, XII. yüzyıldan itibaren savaşmayanlar arasında da yaygınlaşarak özellikle asiller ve burjuvazi tarafından ayırt edici bir simge olarak kullanılmıştır.[1]

Sembolik anlatımlarla içiçe yaşayan Türkler için de armavâri unsurların varlığı çok eski dönemlere kadar dayanmaktadır. Türk boylarının kutsal kabul ettikleri yırtıcı kuşlardan oluşan birer sembolleri bulunmaktaydı.[2] "Ongun" adı verilen bu kuşların yanında değişik işaretlerden oluşan damgalarda kullanılırdı. Türk devlet geleneği içerisinde ongunlar ve damgalar yüzyıllarca bayraklarda, paralarda, madeni eşyalarda ve benzeri birçok yerde birer ayırt edici işaret olarak yer almıştır.

Armanın, Avrupa'da ilk kullanımına benzer bir uygulama Osmanlı ordusu içerisinde, Yeniçeriler arasında da görülmektedir. Yeniçeri Ocağı; cemaat, bölük ve sekban adları ile üç sınıfa ve yüzdoksanaltı ortaya bölünmüştü. Her ortanın anahtar, kalyon demiri, balık, topuz gibi birer nişanları vardı. Kışla kapılarında ve flamalarında bu nişanlar işlenmiş bulunurdu. Yeniçeriler bağlı bulundukları ortanın nişanlarını mürekkeple yada barutla kollarına ve baldırlarına döğdürmeyi adet edinmişlerdi.[3]

Avrupa'da kullanılan armaları anımsatır formlarda bayrak ve silah düzenlemeleri Osmanlılar için XVIII. yüzyıl başlarında ortaya çıkan bir olgudur. Gerçi daha önceleri de Batı'da Türkleri konu edinen kitap kapaklarında arma şeklinde tasarımlar görülmektedir (Resim:I). Ancak yurt içinde öncelikle Sultan III. Ahmed döneminde yapılan bazı haritalar üzerinde yeralmaya başlar[4] (Resim II.).

"Arma" kelimesi bir terim olarak Osmanlı'da ilk defa mimarlık süslemesinde kullanılır. XIX. yüzyıl başlarında Türk-Ampir üslubu içerisinde uygulanan kartuş süslemeler "Arma Şükûfe" (arma şeklinde çiçek düzenlemesi) olarak adlandırılır[5] (Resim:III-IV).

---

* Atatürk Üniversitesi

1 *Meydan Larousse,* c. I, sy. 673.

2 İbrahim Hakkı Konyalı; *Erzurum Tarihi,* sy. 317.

3 Mustafa Nuri Paşa; *Netayic'ül-Vukûât* (Sadeleştiren: Neşet Çağatay), c. I-II, sy. 155.

4 Osmanlı'da ilk matbaanın kurucusu olan İbrahim Müteferrika'nın (öl. 1745), Sadrazam Damat İbrahim Paşa için hazırladığı Marmara haritası üzerinde yer alan arma kompozisyonu, Batılı üslupta yapılan en erken tarihli çalışmalardandır. Kemal Özdemir; *Osmanlı Arması,* sy. 72.

5 Sultanahmet Meydanı'nda yer alan Mehterhane'nin yanışından sonra 27 Temmuz 1815 tarihli tamiratı için düzenlenen keşif defterinde bina içerisinde yer alan ve "Köşk-ü Hümâyun" olarak adlandırılan bölümün tavanında yer alan kartuş süslemeler için bu ibâre kullanılmaktadır. BOA, Bâb-ı Defteri Başmuhâsebe Kalemi, Gömlek No:41835.

Scanned by CamScanner

Sultan II. Mahmud dönemiyle birlikte kullanımı yaygınlaşacak olan madalya ve nişanların tasarımında da dönemin sanatçıları batı etkili arma düzenlemelerini sıkça kullanılmışlardır. XIX. yüzyıl ortalarına değin değişik yerlerde kullanılan çeşitli unsurlardan oluşan Avrupa kökenli arma şekilleri, Osmanlı Devleti Arması üzerine sürdürülen araştırmalar şeklinde gözükse de gerçekte bunlar bu amaca yönelik çalışmalar değillerdi. Bu zamana kadar yapılan arma tasarımları devlete veya Osmanlı Hanedanına ait armalar olarak adlandırılamaz. İmparatorluğun son iki yüzyılı boyunca yaşanılan değişim süreci içerisinde Batı'ya karşı duyulan özentinin ürünlerinden biriydi.

Osmanlı Arması'nın ortaya çıkışı bütün bu gelişmelerin dışında daha çok siyasi yönü ağır basan bir olay soncunda meydana gelmiştir. Kırım Savaşı'nda Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin yanında yer alan İngiltere ve Fransa, savaş sonrası 30 Mart 1856 tarihli Paris Andlaşması ile Osmanlı Devletini Avrupa Devletler Topluluğu'na dahil etmişler ve toprak bütünlüğünü de Avrupa devletlerinin ortak garantisi altına almışlardı. O sırada İngiltere'de yönetimi elinde bulunduran Kraliçe Victoria (1837-1901) Fransa'ya karşı Osmanlı Devletiyle daha yakın ilişkiler kurma çabası içerisindedir. Bu amaçla İngiltere'de Windsör Sarayı'nda Saint George Salonu sütunları üzerine çeşitli armalar konulurken, özellikle Osmanlı Arması'nın da konulmasını ister. Fakat Osmanlı Devletini temsil eden bir armanın olmadığı anlaşılınca Jarretière Nişanı'nın (Dizbağı Nişanı)[6] yeni düzenleyicisi olan Sir Charles Young, Kraliçe tarafından Osmanlı Arması'nın çizimiyle görevlendirilir.

Sir Charles Young bir müddet İstanbul'a gelerek araştırmalarda bulunur ve Osmanlılar'da, Avrupa arma geleneğine uygun olabilecek unsurları tespit etmeye çalışır. Bu konuda kendisine İstanbul'da yaşayan Mösyö Etienne Pizani yardımcı olur. Young, elde ettiği malzemeyle birlikte Londra'ya döner. Bir takım eskizler çizerek, bunları Osmanlı Devleti'nin Londra Sefiri Kostaki Bey'e teslim eder ve Sultan Abdülmecid'in bu çizimler hakkındaki görüş ve isteklerini öğrenmesini ister. Kostaki Bey 30 Aralık 1857'de çizimleri İstanbul'a gönderir. A,B,C,D,E harfleriyle sıralanmış beş ayrı kâğıt üzerinde yapılan çizimler, Osmanlı Arması'nın değişik bölümlerini detaylarıyla göstermektedir. Sir Charles Young, Osmanlı Devleti için hazırladığı armanın unsurlarını kâğıtlara şu şekilde yerleştirmişti[7] (Belge-1):

A harfli birinci kâğıtta hükümdar armaları üzerinde bayrağın bulunmasının bir gelenek halinde uygulandığını vurgulayarak bu dönemde kullanılan Ay-yıldızlı sancağın çizimini yapar.[8]

B harfli ikinci kağıtta padişah tuğrasının yeri üzerinde durur ve tuğrayı armanın göbeğini oluşturan kalkan (Ecusson=Arma kalkanı) içerisine yerleştirir.

C harfli üçüncü kağıtta hükümdar taçlarının armalarda kullanılmasının gerekliliği üzerinde durur. Ancak bu dönemde kullanılan fesin bir padişahlık alameti olmadığı ve sıradan

---

6 İngiltere'nin en eski ve en üstün şovelyelik nişanı. Edward III. tarafından (1346-47 veya 48'de) şövelyelerin yaptığı karşılaşmalarda kazanana verilmek için konulduğu sanılır. Nişanı dağıtma işi 15. Yüzyıl sonunda beş yüksek subaydan kurulu bir heyete verildi. Bu düzen o zamandan beri değişmedi. *Meydan Larousse,* c.III, sy. 73.

7 BOA; İrâde Hariciye No:7360. Young'un gönderdiği çizimler ne yazıkki belge içerisinden çıkarılmıştır.

8 Ay-yıldız; yıldızları çok şuâlı görünümünde ilk defa III. Mustafa ve I. Abdülhamid döneminde kullanılmaya başlar. Ancak gerçek anlamda III. Selim döneminde sembol olmuş ve sancaklar üzerine konulmuştur. Semavi Eyice; "Ay-yıldızın Tarihi Hakkında", *İ.Ü.E.F. Tarih Enstitüsü Dergisi,* Sayı: 13, sy. 47.

Scanned by CamScanner

herkesin bunu taşıdığını belirtir. Osmanlı Padişahının taç kullanma gibi bir geleneğinin bulunmayışından dolayı da sarılı bir fes (Saltanat Kavuğu) tasarımını armaya yerleştirir.

D harfli dördüncü kağıtta diğer bir padişahlık alameti olan sorgucu iki farklı düzende armaya yerleştirir. Birincisinde yeşil bir kordelaya bağlı olarak, ikincisinde de kordela yerine altın işlemeli kakum[9] etek üzerinde çizimlerini yapar.

E harfli beşinci kağıtda armanın en üst kısmına yazılacak ünvanlar hakkında bilgi verir. "Empereur des Ottomans" (Osmanlıların İmparatoru) ve "Chef Supreme de I' Empereur des Ottoman" (Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük lideri) şeklinde Fransa imparatoru ve benzeri imparatorlara ait olan ünvanları gibi terimlerin kullanılabileceğini belirtir.

Sir Charles Young'un yapmış olduğu arma Sultan Abdülmecid tarafından birkaç küçük değişiklikle kabul edilir ve armanın orijinal nüshası Harbiye Nezareti'nde koruma altına alınır.

Sultan II. Abdülhamid döneminde 17 Nisan 1882 tarihinde[10] Padişahın isteğiyle Osmanlı Arması üzerinde yeni düzenlemeler yapılır. Arma'nın bu son şeklinde 1850 yılında çıkarılan Tanzimat Madalyası'nın önemli etkileri görülür. Madalyanın önyüzü üzerindeki sembol ve şekillerin bir bölümü (bereket boynuzu, terazi ve silahlar) armada yer alır (Resim:V). Fakat arma üzerinde yapılan bu değişiklikle ilgili olarak Devletin hiçbir kademesi yeterince bilgilendirilmemiştir. Arma'ya klasik şeklini verenlerin dışında kullanılan unsurların neleri ifade ettiği gerçekten bilinmemekteydi. Bu durum 1905 yılında Avusturya'nın İstanbul Sefâreti tarafından Hâriciye Nezâreti'nden Osmanlı Arma'sının bir numunesini ve içindeki unsurların neleri sembolize ettiği şeklindeki isteğiyle ortaya çıkar.

Hâriciye Nezâreti, Avusturya Sefâreti'nin 7 Haziran 1905 tarihli isteği karşısında bu konu hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını belirterek, durumu 12 Temmuz 1905'de Harbiye Nezareti'ne iletir. Harbiye Nezareti'de kendilerinde eski bir nüshasının bulunduğunu (Young'ın tasarladığı arma), fakat arma üzerinde sonradan yapılan düzenlemeler nedeniyle (II Abdülhamit döneminde yapılan düzenlemeler) bu eski nüshanın numûne olarak kabul edilemeyeceğini ve yeni armanın Darphâne-i Âmire'ye bağlı Meskûkat İdâresi'nde bulunduğunu belirtir. Ancak Meskûkat İdâresi'nde mevcut olan numûne hakkında da hiç kimsede yeterli bilginin olmayışından dolayı bir heyet oluşturularak Osmanlı Arması'nın renkli şeklinin ve tarifnâmesinin bu heyet tarafında hazırlanmasına karar verilir.

Erkân-ı Harbiye Resimhânesi'nde görevli Miralay Neşet Bey başkanlığında oluşan heyete Meskûkât-ı Şâhâne Müdürü ve Sikkegen Dairesi Muavini dahil edilir. Heyetin çalışması 7 Aralık 1905'de tamamlanır. Osmanlı Arması'nın renkli şekli ve unsurlarının tarifnâmesi iki nüsha halinde Maliye Nazırı Mehmed Ziya Bey aracılığıyla 25 Şubat 1906'da Sadâret'e teslim edilir.

---

9 Sansar ve gelincik denilen hayvanlara benzer boz ve siyah kuyruklu küçük bir hayvan. Bu hayvanın tüyleri kışın kar gibi beyaz olduğundan ortaçağda pek makbul idi. Avrupa'da bundan kral ve hakimlere mahsus kürkler yapılır ve bu kürklerin üzerine siyah kuyruklar ilave edilirdi ki beyazlığı nedeniyle temizliğe işaret olmak üzere bekâret ve sâfiyetin bir remzi sayılırdı. Krallar da armalarında daima bunu bir özel alâmet olarak kullanırlardı. Britanya Kraliçesi Anne de Bretange bu kürkü bir remiz ve alamet olarak kabul etmiş ve ondan sonra Britanya armasına resmen girmiştir. Celal Esad Arseven: *Sanat Ansiklopedisi*, c. II, sy. 906.

10 Faik Reşit Unat; "Türkiye Armasız Bir Devlettir", *Yıllar Boyu Tarih*, sayı: 11, sy.42.

Scanned by CamScanner

Sadrazam Mehmed Ferid Paşa 6 Mart 1906'da nüshalardan birini Avusturya Sefaretine diğerini de çoğalttırarak resmi dairelere gönderir.

Miralay Neşet Bey başkanlığında kurulan heyet Osmanlı Arması'nı şu şekilde tarif etmektedir[11] (Belge-2).

Osmanlı Arması; Kara ve Deniz Kuvvetlerine ait olan eski ve yeni silahlar ile sancakları, şer'i hüküm ve düzenlemeleri içinde toplayan kitabı (Kanunnâmeler), adaleti temsil eden teraziyi, dostluk ve samimiyeti temsil eden çiçekleri ve devlet nişanlarını içermektedir.

Askerî ve mülkî dairelerle çeşitli binalara konulan armalar eni boyundan daha uzun olarak, madalyalardaki armalar ise daire şeklinde çizilir.

Eski bir savunma silahı olan kalkan armanın merkezini teşkil eder ve kalkanın çevresinde "el-Müstenid"[12] ibaresi yer alır. Osmanlı Padişahlarının serpuşu (Saltanat kavuğu) kalkanın üzerinde ve tam ortasında bulunur. Bunun biraz yukarısında "Şuâ-yı zerrin"[13] içerisinde tuğra-yı hümayun çizilir.

Kalkan'ın sağ ve sol taraflarında serpuşa yakın bir noktasında birer adet mızrak bulunur. Mızrakların hemen yanında sağda kırmızı ve solda yeşil sancaklar püsküllleriyle birlikte toplanmış bir vaziyette çapraz olarak yer alır.

Armanın sağ tarafında eski silahlardan sırasıyla tek ve çift taraflı teber[14] bir adet kargı[15], piyade ve süvari askerlerine ait yeni usulde yapılan kılıç, bir top, bir adet zırh[16] ve eskiden kullanılan bir aşiret kılıcı[17] ile tomar[18] bulunur.

Arma'nın sol tarafını yeni silahlar oluşturur. Sırasıyla süngülü tüfek, tek ağızlı teber, bir adet revolver[19], âsa[20] ve ona asılı olarak terazi, terazinin kefeleri altında kitaplar, vazo içerisinde bir demet çiçek[21], gemilere ait olan lenger[22] yer alır.

Armanın kaidesini oluşturan nakışlarla kalkanın arasındaki boşluğa, ortada asâkir-i şâhâneye mahsus boru (borazan) bunun sağında ok kılıfı ve solunda meşaleyle iki adet ok, bir adet yay, kırmızı bir kordela arma formunda bağlanmıştır.

---

11 BOA, Y.A. Res. Dosya No:135, Sıra No:22.

12 el-Müstenidü bi Tavfikat'ir-Rabbaniyye Melik'üd-Devlet'il-Osmaniyye (Allah'ın yardım ve güvenine dayanan Osmanlı Devleti'nin Meliki).

13 Şuâ-yı zerrin; Altın ışıklar. Güneşi temsil etmektedir.

14 Teber: Eskiden savaşlarda kullanılan bir tür balta.

15 Kargı:Gönder şeklindeki uzun mızrağın adı.

16 Osmanlı Armasıyla ilgili yapılan çalışmalarda zırh genellikle orantısız çizilen borazana benzetilmiştir.

17 Aşiret kılıcı Devletin kuruculuğunu yapan Kayı Boyu'nu temsil etmektedir. Osmanlı Padişahlarının tahta çıkışlarında Eyüp Sultan'da törenle kılıç kuşanmaları adettendi. Batılılaşma dönemi armaları üzerinde bu unsur sıkça kullanılmıştır. II. Mahmud Türbesinde saçak yüksekliğinde her yüzde yer alan kalkan üzerindeki çapraz kılıçlar da aşiret kılıcını vurgulamaktadır.

18 Tomar: Gülle sürgüsü. Bu unsur da gürz veya topuz olarak daha önce yapılan çalışmalarda yanlış algılanmıştır.

19 Revolver: Bir tür tabanca.

20 Âsa: Osmanlılarda hükümdarlık sembollerinin biridir. Celal Esd Arseven; *Türk Sanatı*, sy.208.

21 Vazo içindeki çiçek buketi olarak adlandırılan unsur bolluk ve bereketin sembolü kabul edilen bereket boynuzudur. Ancak burada dostluk ve samimiyeti temsil eder.

22 Lenger: Çıpa. Gemilerin denizde durmaları için suya bırakılan çengelli demir.

Scanned by CamScanner

Nakışlara asılı olarak ortada Sultan II. Muhmud'un çıkardığı İftihar Madalyası, bunun sağında Mecîdî[23] ve İmtiyaz[24] nişanları, solunda Osmanî[25] ve Şefkat[26] nişanları yer alır.

Osmanlı Arması'nın ortaya çıkışı ve unsurları hakkında, dönemin sanatçıları da yeterli bilgiye sahip olmadıkları için, genel görüntüsünde bir değişiklik olmaksızın detaylarda ressam ve nakkaşların şahsı müdahaleleri görülür.

Sultan II. Abdülhamid devri ile birlikte armanın kullanım alanı oldukça genişler. 12 Mart 1890'da alınan bir kararla resmi kağıt ve zarflar üzerinde arma bulunması kararlaştırılır.[27] Özel kuruluşların sattıkları ürünlerde Osmanlı Arması'nı bulundurmalarına izin verilir. Bunun ilk örneğini Reji İdaresi'nin 12 Temmuz 1892 tarihinden itibaren ürettiği tütün ve sigara paketlerinde onbeş yıl süreyle armayı kullanma ruhsatı oluşturur.[28] İnşa ve tamir edilen hemen hemen bütün resmi yapıların cephelerinde arma yer alır (Resim:VI). Mezar taşlarından (Resim:VII), posta kartlarına (Resim:VIII), sancaklardan (Resim:IX) mücevherlere varıncaya kadar (Resim:X) yaygın bir şekilde kullanılır. 29 Ekim 1923'te kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti ile de Osmanlı Arması tarihteki yerini alır.

Kaynakça

Arseven, Celal Esad; *Sanat Ansiklopedisi,* c.V İstanbul, 1983

Arseven, Celal Esad; *Türk Sanatı,* İstanbul (Tarihsiz)

Artuk, İbrahim-Artuk, Cevriye; *Osmanlı Nişanları,* İstanbul, 1967

Eyice, Semavi; "Ay-yıldızın Tarihi Hakkında", *İ.Ü.E.F. Tarih Enstitüsü Dergisi,* Sayı: 13, İstanbul, 1987

Konyalı, İbrahim Hakkı; *Erzurum Tarihi,* İstanbul, 1960

Meydan Larousse; "Arma", c.I, sy. 673-675, İstanbul, 1960

Mustafa Nuri Paşa; *Netayic'ül Vukûât* (Sadeleştiren: Neşet Çağatay), c.I, Ankara, 1992.

Özdemir, Kemal; *Osmanlı Arması,* İstanbul, 1997

Unat, Faik Reşit; "Türkiye Armasız Bir Devlettir", *Yıllar Boyu Tarih,* yıl 3, c.V, İstanbul, 1980

Belgeler

-Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defteri Başmuhâsebe Kalemi, Gömlek No:41835

-Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrâde Hariciye No.7360

-Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Tasnifi Sadâret Resmi Maruzat Evrâkı (Y.A. Res.), Dosya No:135, Sıra No:22

-Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Tasnifi Sadâret Resmi Maruzat Evrakı (Y.A. Res.), Dosya No:116, Sıra No:34

-Milli Saraylar Arşivi, Evrak No:II/315.

---

23 Mecidî Nişânı; 1851'de Sultan Abdülmecid'in emriyle çıkarılmıştır. 5 ayrı derecesi bulunmaktaydı. İ. Artuk-C. Artuk; *Osmanlı Nişanları*, sy. 15.

24 İmtiyaz Nişanı; 1876'da Sultan II. Abdülhamid tarafından devlet yararına iş görenlere verilmek üzere çıkarılmıştır. İ. Artuk-C. Artuk; *Osmanlı Nişanları*, sy. 25.

25 Nişân-ı Osmanî; Sultan Abdülaziz tarafından 1862'de başarılı devlet adamlarına verilmek üzere çıkarılmıştır. Kemal Özdemir; *Osmanlı Arması*, sy. 132.

26 Şefkat Nişanı; Sultan II. Abdülhamid tarafından 1878'de âfetlerde millet yararına çalışan kadınlara verilmek üzere çıkarılmıştır. İ. Artuk-C. Artuk; *Osmanlı Nişanları*, sy. 23.

27 Milli Saraylar Arşivi, Evrak No:II/315.

28 BOA. Y.A. Res. Dosya No.116, Sıra No:34.

Scanned by CamScanner

BELGE: 1

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

İrade Hariciye No.7360

(1) Makâm-ı nezâret-i celîle-i hâriciyeye binsekizyüzelliyedi senesi Kânunisânisinin alafıranga otuzu tarihiyle müverrihen Londra Sefiri Kostaki Bey tarafından vârid olan bir kıta (2) tahriratın tercemesidir.

(3) Jarretière nişanının "revuedaire"[29] mı olan Sir Charles Young iş bu nişân-ı kâdimin ihdasından beri kâffe-i azasının armaları vaz olunmuş olan Windsör Sarayı'nda vaki Saint George salonuna (4) vaz olunmak üzere metbu-ı eâzımımız padişahımız efendimiz hazretlerinin armalarının dahi resimlarini tersim ve ihzar eylemek üzere haşmetlü kraliçe hazretlerinden evamir-i mahsûsa ahz eylemiş (5) olduğundan geçenlerde Dersaâdet'te esna-yı ikametinde bu hususa dâir Mösyö Etienne Pizani vasıtasıyla bazı malumat ahz eylemiş idi. Mamâfih mûmâileyh bir taraftan Kraliçe-i müşârunileyha (6) hazretlerinin evâmirini devlet-i aliyyeye muvâfık vechile icra etmek ve diğer taraftan dahi nişân-ı mezkûrun armoiries[30] hususunda umûmen meri olan usûlüne ve Avrupa blason[31] kavaidine (7) mebni olan bazı mutâlaâtını saltanat-ı seniyyenin takdir-i âlisine arz eylemek arzusunda bulunduğundan mesâil-i âtiye hakkında saltanat-ı seniyyenin talimat ve karar-ı âlisini doğrudan doğruya istida etmekliğimi çâkerlerinden rice eylemiştir. Şöyleki bir hükümdar nişân-ı mezkûr a'zasından olduğu vakit arması üzerine bayrağını vaz' etmek mutâd olduğundan mûmâileyh Sir Charles Young (9) Dersaadet'te ahz etmiş olduğu malumâtına tevfikan sancağı humayunu "A" harfi ile işaret olunup tuğrâ-yı hümâyunu zat-ı şevketsemât hazret-i mülûkâneye mahsus arma suretinde tersim (10) olunmuş olan kağıt üzerinde işaret olunmuş olduğu vechile tersim etmek niyetinde bulunmuştur. "B" harfiyle işaret olunmuş olan kağıtta zât-ı hazret-i mülûkânenin mutâd-ı vechile (11) mezkur salon direklerinin biri üzerinde sancağın altına vaz olunacak olan armaları musavver olup tuğrâ-yı hümayun dahi Dersaâdet'te verilen malumat mucebince ecusson[32] (12) üzerine teresim olunmuştur. Fakat sancak üzerinde bulunacak olan tuğrâ-yı humâyunun ecusson üzerinde dahi tekraren bulunmasından ictinab etmek için mûmâileyh Sir Charles Young (13) "C" harfi ile işaret olunmuş olan kağıt üzerinde musavver olduğu vechile tuğrâ-yı humâyun yerine devlet-i aliyyenin alâmet-i milliyesi bulunan ve blason usulüne daha ziyade (14) muvâfık düşecek olan ay-yıldız resmini vaz etmek rey ve efkarında ise de bu hususta ittihaz etmiş olduğu usul ve hareketten ayrılmamağa dergâr olan dikkat ve ihtimamına mebni (15) bu babda dahi saltanat-ı seniyyenin rey-i alisine muntazırdır. Ve fes ile sorguç-i humâyun zikr olunan Saint George Salonu'nu gezmeğe gelen ashab-ı malumatın tarizatını (16) mucib olur zan eylediğinden ve vâkıa hükümdârân-ı sairenin armaları üzerinde tacları mevzu olup halbu ki fes bir alâmet-i padişahi olmadıktan başka bilcümle teba ve âhâd-ı (17) nâs tarafından taşınmakta bulunduğundan mûmâileyh Sir Charles Young devlet-i aliyyede alâmet-i padişahi olmak üzere tac istimal olunmamak adetine mebni fesi dahi tay etmek (18) ve alâmet-i şâhâne olmak üzere "D" harfi ile işaret olunmuş olan kağıttaki birinci resme göre bir yeşil kordelaya bağlı olmak, veyahut yine işbu kağıt üzerindeki (19) ikinci resme göre kordela yine vaz olunacak altın işlemeli kakum etek üzerinde bulunmak üzere yalnız sorguç-i humâyunu ibkâ eylemek daha iyi olur rey ve efkârında (20) bulunmuştur. Ancak Mecidiye Nişân-ı Hümâyunlarında ay-yıldız Avrupa nişanlarında hükümdarların tacları mevzu olan mahalde bulunduğu derpiş mütalaa olunduğu ve sorguçlu (21) fes yerine ay-yıldız konulmak lâzım geldiği halde Mecidiye Nişân-ı Hümâyunun meri olan usule tatbiken tuğrâ-yı humâyunun ecusson üzerinde ibkâ ve muhafaza olunması lazım gelecektir. (22) Velhâsıl "E" harfi ile işaret olunmuş olan kağıt üzerinde dahi Dersaâdet'te kendine verilen malumat mucebince mûmâileyh Sir Charles Young'un mutad üzere armanın (23) mâfevkine terkim ve tersim edeceği ünvanlar manzûr-i âli-i cenab-ı nezâretpenâhileri buyurulacaktır. Mûmâileyh Sir Charles Young bu misillü ahvalde Fransa İmparatorluğuyla, imparatorluk(24) ünvanını haiz olan sair hükümdârâna yazıldığı misillü nâm-ı nâme-i cenâb-ı hilâfetpenâhi dahi "empereur des Ottomans"[33] ünvanını zam ve ilhak etmek ve devlet-i aliyyenin mültezimi olduğu (25) halde "chef supreme" ve kumandan "de l'empire Ottoman"[34] ünvanını dahi ilave eylemek niyetinde bulunmuştur. Binâberin mevâd-ı müşîr-i vech üzerine saltnat-ı seniyyenin karar-ı katisini mûmâiliyhe tebliğ (26) edebilmeğe mümkün mertebe serîan ikrâr buyurulmaklığımı zât-ı vâlâ-yı nezâretpenâhilerinden rica ederek dergâr olan tazimât-ı amîkamın arz ve ibrâzına müsâraat eylerim.

---

29 Revuedaire: Eski Fransızca'da kullanılan bir tabir olup, yeniden düzenleyen şeklinde bir anlam taşımaktadır.

30 Armoiries: Armalar

31 Blason: Arma

32 Ecusson: Arma Kalkanı

33 Emperems des Ottomans: Osmanlıların İmparatoru

34 Chef Supreme de l'Empire Ottoman: Osmanlı İmparatorluğunun büyük lideri

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

BELGE: 2

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Yıldız Tasnifi Sadâret Resmi Maruzât Evrâkı

Dosya No:135, Sıra No:22

(1)Arma-i Osmânî Muhteviyâtı'nın Tarifnâmesidir.

(2)Arma-i Osmânî Devlet-i Aliyye-i Osmânî'nin kuvve-i berriye ve bahriyesi esliha-i kadime ve cedîdesi, sancağı, ahkâm-ı şer'iye ve nizâmiyeyi câmi kitabı, mizân-ı adalet olan terâzi ile numûne-i (3) musâfât olan şükûfe ve nişân-ı zişân-ı devleti ihtivâ eyler.

(4)Emâkin-i emiriye ve askeriye ve mebâni-i saireye vaz' olunan arma-i humâyunlar tûlânı nişan-ı hümayun ile, madalyalardaki armalar daire suretinde resm olunur. Muhît-i (5) dairesinde "el-müstenid" ibâre-i celîlesi menkûş olup kat-ı nâkıs şeklinde tam cepheden irâe olunmak şartıyla, kadîmen vâsıta-i tahaffuz ittihaz olunan kalkan arma-i humâyunun (6) merkezini teşkîl eyler.

(7)Selâtin-i izâm-ı Osmânî'nin serpuş-i mefhari olan tâc kalkanın muttasıl bir noktasında bâlâsına resm olunacağı gibi cüz'i fâsıla ile daha yukarısında (8) şuâ-i zerrîn içerisinde tuğrâ-yı humâyun tersim olunur.

(9)Kalkanın sağ ve sol cihetlerinde, serpuşa yakın bir noktasında birer adet mızrak mâilen ve ânı müteâkib püsküller ile beraber sağda kırmızı ve solda (10) yeşil sancaklar toplanmış bir vaziyette kezâlik mâilen kalkanın sağ ve sol cihetlerine vaz olunur.

(11)Esliha-i atîkadan tek ve çift ağızlı birer adet teberle bir adet kargı piyade ve süvari asâkir-i şâhâneye mahsus nev usul bir adet seyf ile top ve bir adet zırh (12) kadîmen isti'mal olunan aşîret kılıcı ile tomar arma-i humâyunun sağ cihetini tezyin eyler.

(13)Esliha-i cedîdeden maa süngü, tüfenk ve bunun altında tek ağızlı bir adet teber ve bir adet revolver, daha aşağısında âsa, bunu muallak mîzanda kefeleri altına (14) resm olunan kitaplar şükûfedan içinde bir demet ezhâr ve süfûn-i humayuna mahsus lenger arma-i humâyunun sol cihetini teşkil eder.

(15)Arma-i Humâyunun kaidesini teşkil eden ve nişân-ı zîşân-ı hümâyunun talikine hasr olunan menkûşâtlar kalkanın arasındaki boşluğa, ortada asâkir-i şâhâneye mahsus boru, bunun sağ cihetinde ok kılıfı ve sol cihetinde meşale, iki adet ok bir adet yay al kordalye ile merbut arma vaziyetinde resm olunur. (17) Hâkân-ı merhum ve mağfûrunleh cennetmekân Sultan Mahmud Hân-ı sânı hazretlerinin ihdâs buyurdukları murassa "İftihar Madalyası" sağ cihetine mevzi "Mecîdi" ve "İmtiyaz" nişânı (18) ve sol cihetine murassa "Osmânî" ve "Şefkat" nişân-ı zîşânı hümâyunları tezyînât-ı menkûşeye tâlik olunur. Fi 24 Teşrînisâni sene 1321.

Meskûkât-ı Şâhâne Müdürü	Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Resimhânesine Memur Topçu Miralayı	Sikkegen Dairesi Muâvini

Meskûkât-ı Şâhâne İdaresindeki Mahfûz
Numûnesine Muvâfıktır. Fi 24 Teşrînisâni sene 1321
Darphâne-i Âmire

Scanned by CamScanner

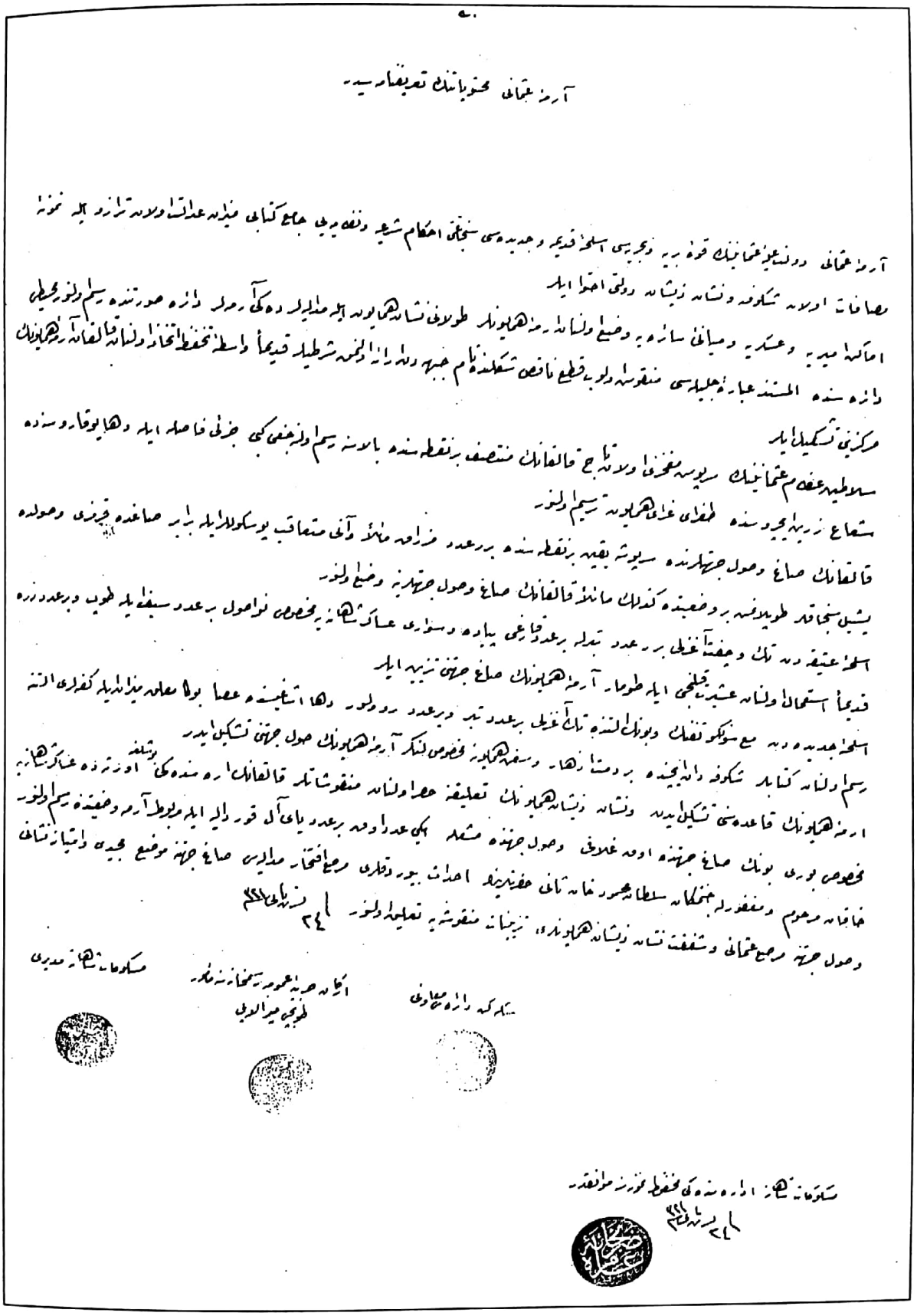

Belge : 2

Scanned by CamScanner

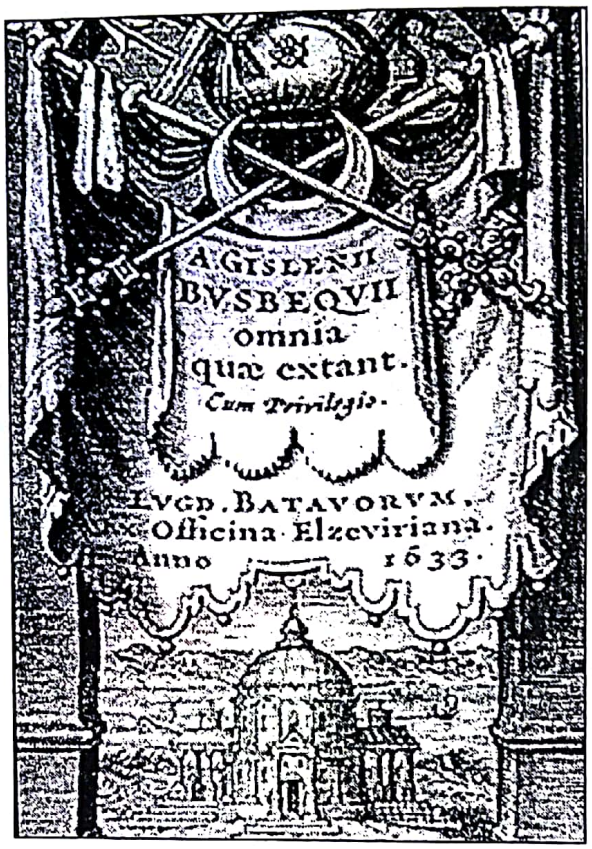

Resim I
1633 yılında Leiden'de yayınlanan, Avusturya'nın Türkiye elçisi Busbecq'in kitabının başlık sayfası

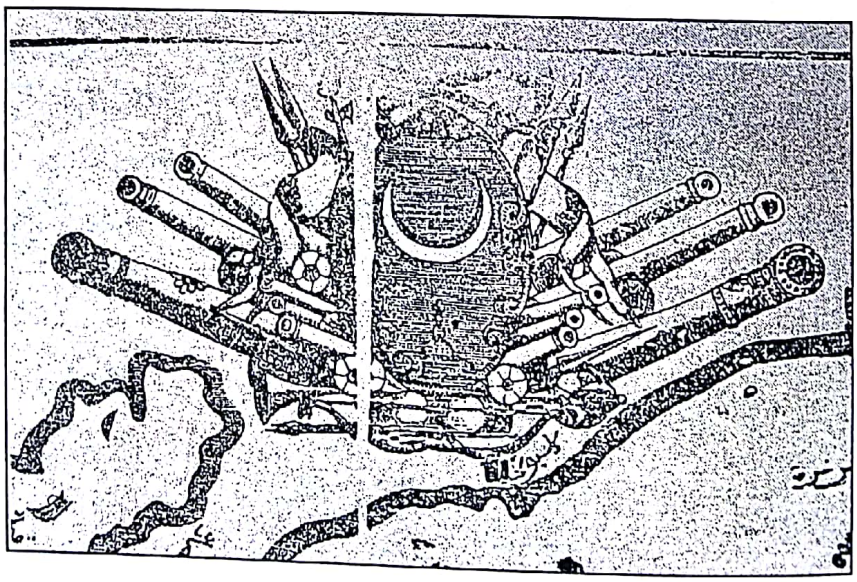

Resim II
1719-20 yılında, İbrahim Müteferrika'nın Marmara Denizi ve kıyaları haritası üzerinde arma kuruluşu.

Scanned by CamScanner

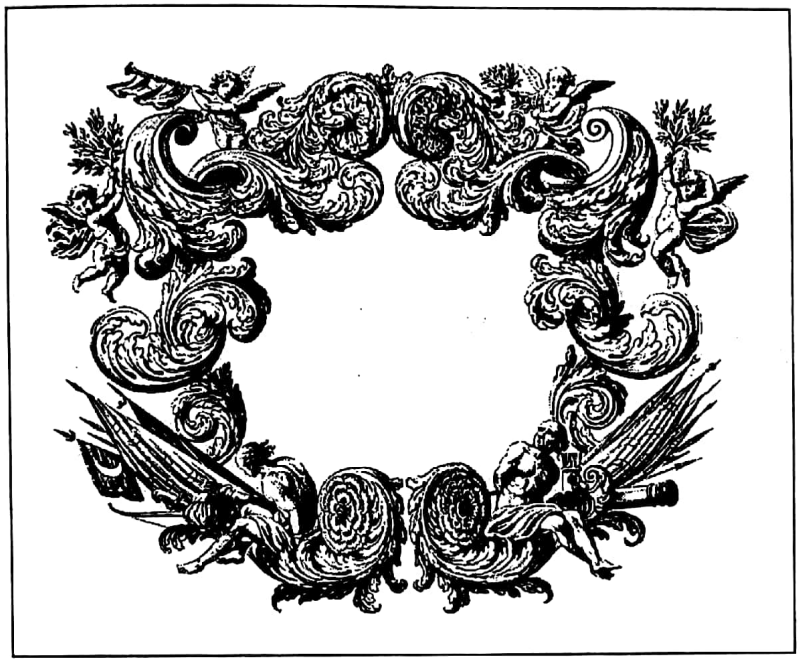

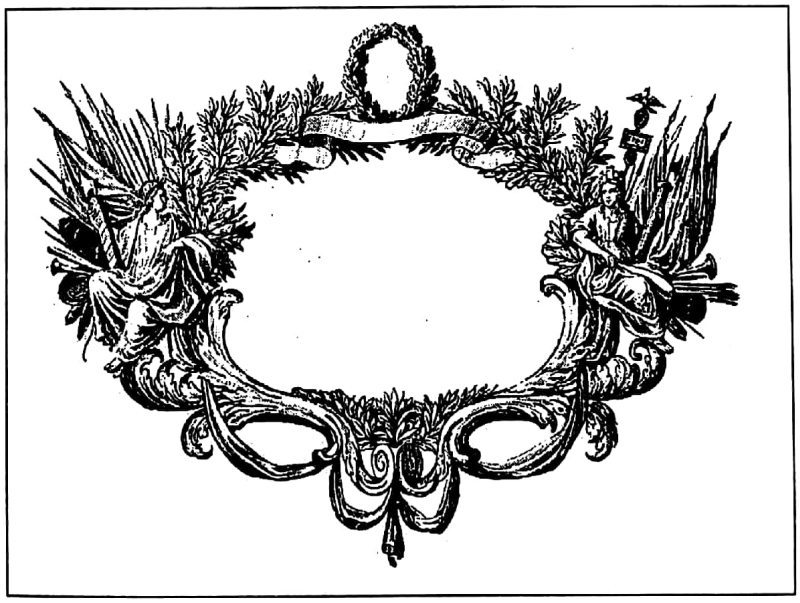

Resim III-IV
Barak döneme ait kartuş süslemeler. Benzeri formda çiceklerle yapılan kartuşlar Osmanlı'da "Arma Şükûfe" olarak adlandırılmaktadır.

Scanned by CamScanner

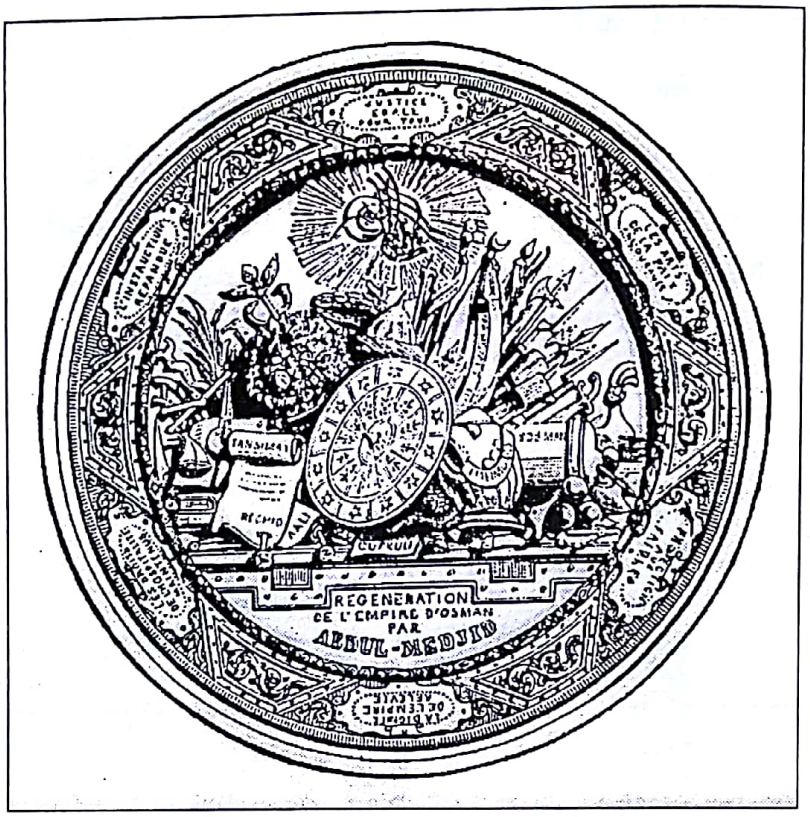

Resim V
1850'de çıkarılan Tanzimat Madalyası'nın ön yüzü.

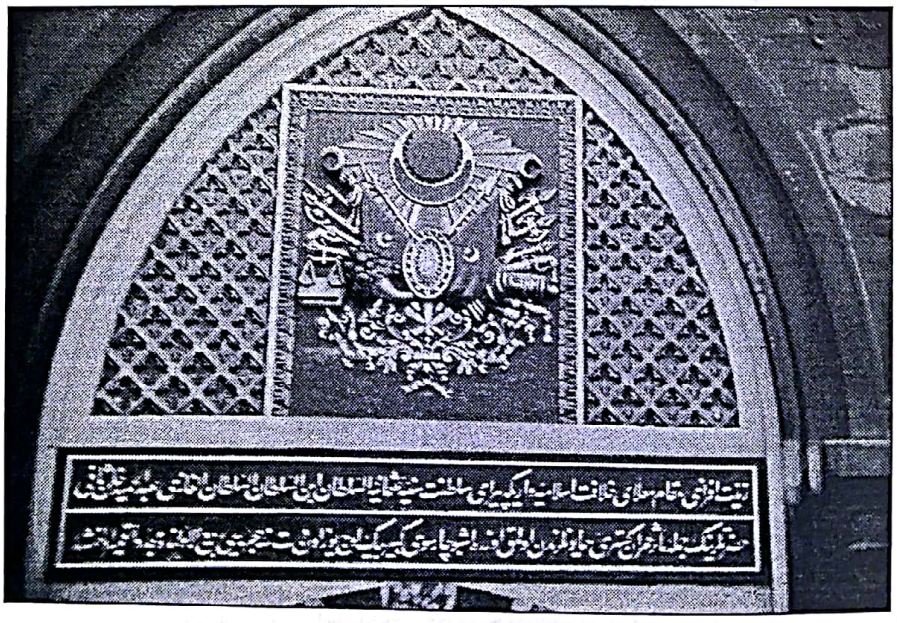

Resim VI
Kapalı Çarşı Nuruosmaniye girişi üzerinde Osmanlı Arması.

Scanned by CamScanner

Resim VII
Yahya Efendi Dergahı Haziresi'nde Şair Ahmed Edip'e ait mezartaşı, Üsküdarlı taşçı ustası Yordam'ın eseridir (1884)

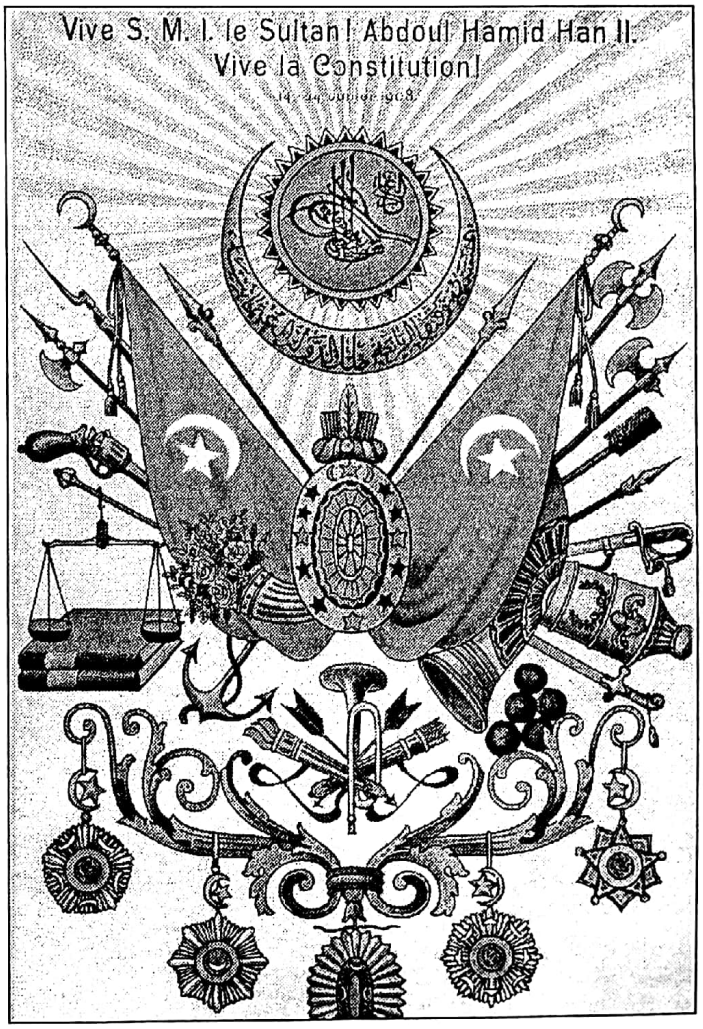

Resim VIII
14-17 Temmuz 1908 tarihinde çıkarılan Osmanlı Arması'ndan oluşan posta kartı.

Scanned by CamScanner

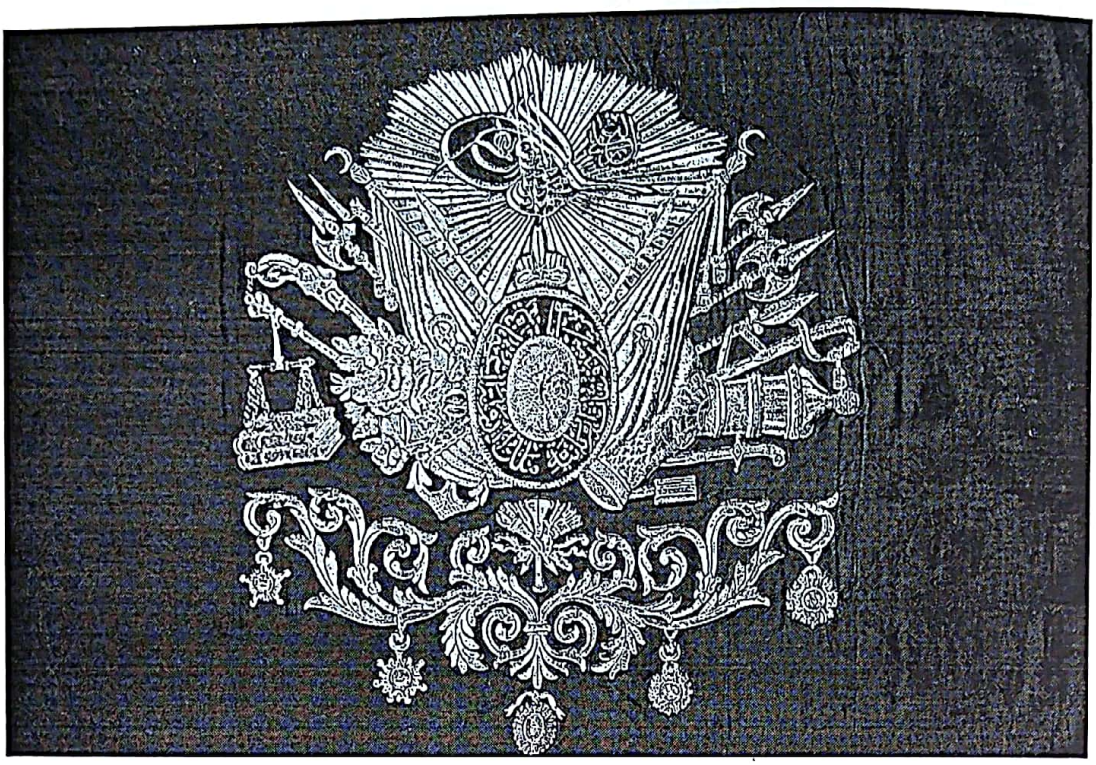

Resim IX
126.Piyade Alayı Sancağı. II. Abdülhamid Dönemi (Askeri Müze).

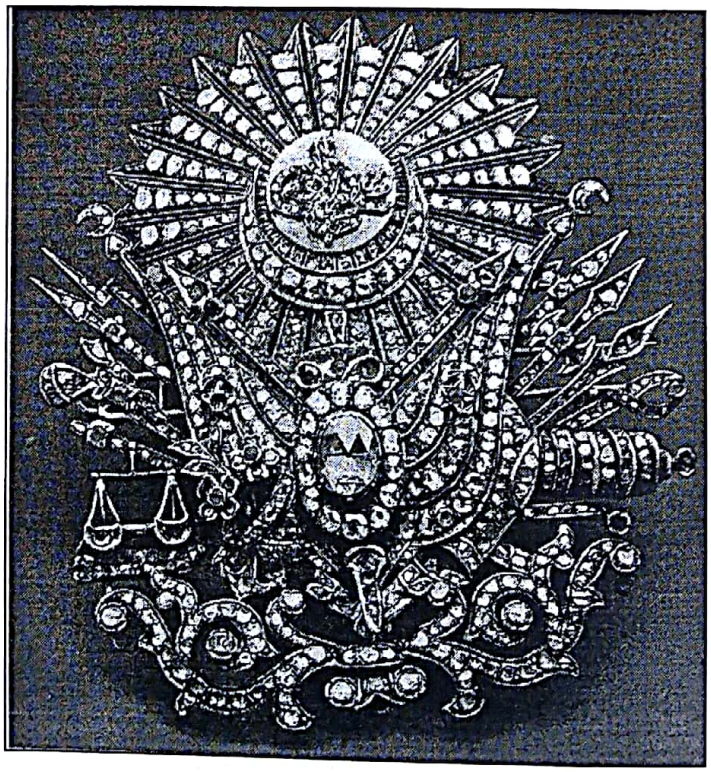

Resim X
Sultan V. Mehmed Reşad için yapılan murassa Osmanlı Arması.

Scanned by CamScanner